

Pretulu

pentru Sibiu pe 1 anu intregu
7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu
la casa cu 1 fl. mai multu pe
anu; — trimisu cu post'a in
laintrulu monarchiei pe 1 anu
intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. —
In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu
22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11
franci. — Numeri singuratici se
dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu IV.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu linia, cu
litere merunte garmondu, la prim'a
publicare câte 7 cr., la a dou'a si
a trei'a câte 6 cr. v. a. si preste
aceea 30 cr. de timbru la tesau-
rulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face
in modulu celu mai usioru prin
assemnatiunile postei statului, a-
dressate de a dreptulu la Redacti-
nea Diariului

„Observatoriulu“ in Sibiu.

Nr. 39.

— Sibiu, Mercuri 13/25 Maiu. —

1881.

Irlandi'a sau Erin.

(Urmare.)

Concessiunile câte facura anglii poporului din
Irlandi'a in locu se'lu inpace pe acesta, l'au iritatu
cu atátu mai virtosu, cà-ci anglii, parlamentu, mi-
nisteriu, press'a, aveau obraznici'a se se laude, cà
ei au facutu acelea concessiuni din humanitate,
bunatate si gratia, éra nu cà aru fi datori a recu-
nósce si respecta drepturile omenesci date la tóte
popórale dela Dumnedieu creatorulu a tóte, éra
nicidecum dela alti ómeni si alte popóra egoiste si
rapitórie. Asia dara confederatiunea secreta United
Irishmen continuá a prepara revolutiunea pe scara
mai mare. Atunci ministeriulu decise cà se innece
rescolarea in sange; de aceea mai antaiu suspinse
legea fundamentale Habeas Corpus, adeca libertatea
personală, infundà cetatile cu garnisóne numeroase,
desarmà pe toti irii la càti aflà arme. Cu tóte
acestea conspiratii nu se descuragiara intru nimicu,
mai virtosu cà ei asteptau pe siguru ajutoriu dela
republic'a de atúnci a Franciei. In Decembre
1796 a si aparatu la tiermii Irlandiei o flotta
francesa cu óste de 25 mii comandata de gene-
ralulu Hoche, a nemeritu inse fórte reu timpu,
adeca furtune terribile pe mare, si a fostu comand'a
rea, prin urmare in locu de a intinde Irlandiei
ajutoriu, mai virtosu a compromisu pe locuitori si
a infuriatu pe anglii spre noua resbunare, cà se
tractedie pe iri cà pre totu atàti tradatori de
patria, cà si cum ei aru fi cugetatu a'si vinde
patri'a la francesi, candu ei nu voiau decátu a o
scapa de tirani'a Angliei. Se proclamà legea mar-
tiala si tóta potestatea administrativa fu data in
mani de generali, coloneli, capitani, alesi inadinsu
totu de cei mai mojici si brutali, cari intrau si in
salóne elegante cu cismóie (ciobóte) mari cu pinteni
de calaritu, pline de noroiu si se tranteau pe ca-
napele si sofe cà nisce ursi ori zavodi de macelari.
Acésta portare barbara a lui John Bull (anglii)
invoiburà si mai multu pe iri. Acum ei capatara
si minte mai multa, isi organisara conspiratiunea
curatu militaresce si numerulu loru se inmulti
preste ½ milionu. In fruntea conspiratiunei stetea
unu directoriu numai de cincii barbati, dela cari
esiau tóte ordinile si dispositiunile, pe cari inse'i
cunosceau numai cele patru comitete provinciali
din patru regiuni ale tieiei; dara nici aceste co-
mitete nu sciau unele de altele, adeca ele sciau
cà existu, nu cunosceau inse nici pe persónele din
care erau compuse alte comitete, nici care unde'si
avea resiedenti'a. Tóte aceste le sciau numai cei
cincii directori, adeca camu asia precum sunt orga-
nisati si nihilistii din Russi'a in dilele nóstre,
precum erau comploturile italiene, polóne, heteri'a
greciloru si altele. Dara precum o atu mai
totudeauna conspiratorii, asia o patira si irlandii:
Pre candu ei steteau gata cà se sparga in prima-
véra, pe la Ianuariu 1798 unulu dintre conspirati
a vendutu pe bani grei la ministeriu totu ce aflase
elu din planulu conspiratiloru. Câte unu Juda
iscarioténulu unde se nu se afla? Acum gubernulu
concentrà óste si mai multa in Irlandi'a; cu tóte
acestea irlandii nu se descuragiara si in Maiu
revolutiunea prorupse la mai multe locuri in tiéra;
dara óstea loru cea mai numerosa fu batuta reu
in 21 Iuniu la Vinegar-Hill. De aci incolo revo-
lutiunea fu innecat'a in strinsulu intielesu in sange;
cà-ci comandantii anglii ori-unde puneau man'a pe
iri, ii si spendiurau la momentu, intocma cum
faceau mai multi oficiari kossuthiani in a. 1849.
Numerulu celoru ucisi s'au apropiatu la 30 de mii,
intre cari inse au fostu si protestanti multi omoriti
de catholici.

Abia incetase acea baia de sange, pre candu
francesii se incercara din nou si de repetite-ori se
strabata la Irlandi'a in ajutoriulu acelu poporu
nefericitu; dara tóte acelea incercari din Augustu,
Septembre si de mai tardiu au remasu indesiertu,

cà-ci anglii le-au nimicitu. Cu tóte acestea s'au
fostu saturatu si anglii de atàta sange, mai virtosu
cà Napoleon Buonaparte le dedese de lucru in
patru parti ale lumei. In a. 1799 anglii luara
refugiu la o alta stratagema. Ei vedeau bine,
cà autonomi'a provinciale a Irlandiei cu parlamen-
tulu seu nutresce si va nutri totudeauna in poporu
aspiratiuni de independentia, de autonomia dreptu
intielésa, pe langa tóta uniunea politica in persón'a
regelui. Asia gubernulu din Londr'a esi cu asia
numita propositiune regésca, cà parlamen-
tulu Irlandiei se se unésca cu alu Angliei. In acelu
anu immens'a majoritate a membriloru parlamentului
iru respinse acea propunere cu urgia. Presimtiau
toti infricosiat'a perdere ce ar urma dintru o ca-
pitulare cà aceea. Chiaru si membrii protestanti
din Irlandi'a se oppuneau si cu atátu mai virtosu
catholicii, cari de si erau asupriti, dara aveau
inaintea ochiloru principiulu si viitoriulu; de aceea
isi diceau: altu poporu, alta limba, altu geniu,
alte interese predominescu in Irlandi'a si cu totulu
altele in Angli'a. Ceea ce lipsesce aici catholici-
loru astadi, potu se castige mane prin parlamentulu
propriu, candu dela Anglii nu potemu asteptá
de càtu sierbitute. Atunci inse gubernulu Angliei
luà refugiu la coruptiune, la cea mai scárnava
cumparare de suflete. In Irlandi'a sunt cà si in
Angli'a si cà in Transilvani'a, multime de asia
numite bourg-uri, orasiele si sate privilegiate, cu
dreptu de a tramite deputati la parlamentu dela
câte 1000 pàna celu multu 10 mii de locuitori
(Illyefalva, Bereczk, Oláhfalva, Salinele Sibiiului,
Hunedór'a, Hatiegu, Abrudu etc. etc.), apoi si
districte mici, buna-óra cà unele scaune sasesci.
Gubernulu Angliei isi aruncà ochii asupra
aceloru cuiburi de alegatori si cu 1.600,000 libre
(16 milióne fl. v. a.) cumparà mai multe mii de
voturi, cà se aléga totu deputati unionisti, cari
apoi inca au fostu dotati fórte bine din acelu
capitalu englesescu, destinatu spre a cumpara cu
elu suflete si a le lasa de mostenire infami'a de
tradatori. Va dice cineva: prea mare suma.
Nici-decum. Candu cineva cumpara cu 16 milióne
o tiéra intréga de 1530 miluri $\square$ pretiulu acesta
dispare cu totulu. Ce sunt 16 milióne? Nici
càtu erá pe atúnci venitululu Irlandiei pe unu anu
din inopositele directe si indirecte.

Prin acea operatiune a negutiatoriloru de
suflete fu proclamata in parlamentulu Irlandiei asia
numit'a uniune finale cu majoritate conside-
rabile in 26 Maiu 1800. Conditiiunile au fostu,
cà Irlandi'a se tramita in parlamentulu Britaniei
32 peer-i (magnati) si 4 episcopi (se intielege cà
protestanti) si 100 deputati din comitate, cetati si
orasiele; s'a proclamatu si egalitatea de drepturi
intre irlandii si anglii, pentru-cà dupa aceea se'si
bata jocu de ea. S'a decretatu, cà in cei de
antai 20 de ani Irlandi'a se dea la tesaurulu monar-
chiei numai 1/25 parte din budgetulu anuale, pàna
ce va mai castiga poteri dupa atâtea versari de
sange si devastatiuni.

Acea uniune nu a inpacatu intru nimicu spi-
ritele in Irlandi'a. Renumitululu ministru Pitt pro-
missese si emanciparea perfecta a catholiciloru,
dara regele Georgie III calvinu bigotu cum erá,
nu a voitu nici se audia de asia ceva, si n'a su-
feritu nici macaru se se ia in desbatere proiectulu
lui Pitt. Atunci catholicii iritati din nou, declarara
pe ministrii de ómeni perfidi si minciunosi, apoi
indata in a. 1802 intemeiara alta societate mare
(Catholic Association), alu carei scopu fu eman-
ciparea definitiva si perfecta. Fiindu-le
nimicita ori-ce activitate parlamentaria acasa, in
tiér'a loru, éra in parlamentulu Britaniei repre-
sentata fiindu Irlandi'a totu numai prin calvini, se
prea intielege, cà majoritatea catholica de 3/4 parti
a locuitoriloru concentrà tóte cauzele si afacerile
tieiei in Catholic Association. Din acésta epoca

se incepe apoi activitatea avocatului Daniel
O'Connel, despre care altadata.

(Va urmá.)

Discursulu dlui Vincentiu Babesiu

raportorulu comisiunei de treidieci alésa de conferenti'a
representantiloru alegatoriloru romani din Transilvani'a
si Ungari'a, rostitu in siedinti'a dela 2/14 Maiu a. c.

(Dupa insemnarile stenografice).

Domnii mei! Comisiunea de 30 si cu biroulu,
insarcinata de conferentia cà se se consulte si se
raporteze asupra atitudinei, ce ar' fi se observe
natiunea nóstra in faci'a alegeriloru ce se apropia
pentru diet'a din Budapesta, asi potea dice asupra
multimei de necasuri, asupra sortii presente si vii-
tóre a poporului romanu, asupra unei cestiuni, dupa
mine importante, pentru tóte popórele patriei co-
mune, mi'a incredintiatu mie referatululu asupra lu-
crarii sale, a votului seu.

Nu mi s'a facutu acésta onóre, cà dóra eu
asi fi fostu initiatoriulu ideiloru, ce au condusu pe
majoritatea ei, ci prin bunavointi'a sa, in modulu
indatinatu, vréndu a me destinge, cà pe unulu pu-
rura a acomodabilu simtiemintelor si dorintelor
comune. (se traiésca!)

Vinu deci a satisface acestui onoratoriu oficiu,
punéndu'mi in servitiu tóte modestele mele puteri;
dara amu din capulu locului se ve rogu, se fiti cu
multa indulgentia càtra mine, tocmai pentru mo-
desti'a poteriloru mele.

In lucrarea sa, indata dela inceputu comisiunea
dvóstre intimpinà cele mai grele dificultati si se
convinse, cà in trist'a si complicat'a situatiune, in
care se afla tiér'a nóstra cu tóte popórele ei,
anume nationalitatile nemaghiare, si intre aceste
specialminte Romanii, orientarea recere multu timpu,
si ostenele si combinatiuni lungi si incordate.

Este, domnii mei, unu lucru doveditu prin
istori'a tieriloru si popóreloru, cà intr'o tiéra, unu
statu politicu, nu póte fi o nefecire mai mare, unu
blastemu mai greu, de càtu o sistema politica
gresita, cu legi nedrepte, cu administratiune ne-
morală, de órece atari, dupa firea loru sémena si
propaga demoralisarea si ducu la decaderea generala,
si in fine se resbuna in contra toturoru, mai vertosu
in contra urditoriloru si sustiitoriloru loru. (Asiá e!)

Comisiunea Dvóstre a trebuitu se vina la
acésta recunoscintia, tocmai prin constatarea re-
leloru, ce apasa tiér'a si in specialu pe Romani si
causéza daune imense pentru toti si ne amenintia
viitorulu toturoru. Si amu simtitu cu totii urgent'a
necesitate, de a cautá, a aflá óre-care modu, óre-
care miulocu legalu si posibilu, ce ne ar oferí
o sperantia de a delaturá acele rele, de a le sterpi
din radacina, si de a salvá interesele cele mari,
atacate de ele. Cestiunea s'a desbatutu seriosu
din tóte punctele de vedere, si toti membrii co-
misiunei au ajunsu la convictiunea, cà radacin'a
reului este: pornirea gresita si falsa a ce-
loru dela potere in intrég'a politica a
loru, si ceea ce mai tare trebue se-i dóra e, cà
cei dela potere nu vedu acést'a gresiéla radicala,
nu voru a o recunósce si corege, ci chiaru se
identifica cu ea, 'si identifica cu ea sórtea patriei
si a natiunei!

De aci vine, domnii mei, cà atátu ne sverco-
liramu si ne freméntaramu, cautandu moduri si
mijlóce in contra reului, moduri si mijlóce, cari
ne-ar' promite succesu in confusiunea, in care ge-
memu, dér' nu le gasiramu, cum amu fi doritu.
In intréga viéti'a nóstra actuala in acést'a patria,
unu unicu punctu liberu, unu unicu dreptu aflaramu
cà avemu, dreptulu de a ne plange, de a ne vaiérá
in publicu, cà se ne asculte tiér'a; dér' ascultane-
va, si folosine-va? cine ar' puté se respunda afir-
mativu! (asia este! reu destulu!) O dicu acésta,
pentru cà se ve rogu, se nu asteptati dela Comis-

siunea D-vostre vr'unu proiectu, planu, parere de efectu precalculabilu siguru. Ceea ce Comisiunea Ve propune, nu este decât unu planu de o leala si patriotica incercare de a ne orientá si a ne regula ténut'a astu-feliu, in càtu nime se nu ne póta invinui cu dreptu, cumca suntemu nepasatori facia de calamitatea publica, cà nutrimu scopuri secrete, neleale, ci lumea intréga se se convinga, cà tendinti'a ne e leala si sincera. (Asia e! se traiésca!)

Considerandu activitatea si directiunea legislatiunei patriei nóstre, ce vedemu? Vedemu create o multime de legi, cari ne apasa si nepastuescu, si prea pucine care ne-ar' favorisá interesele publice si private. Déru prin rafinat'a maiestria, cà si aceste pucine, bune legi, se fia calificate de a se îndreptá in aplicarea loru practica in contra Romaniloru, devenindu astufeliu prin aplicare de multe ori legea buna inca mai rea decâtu cea rea; semtiendu-se si recunoscendu-se acestu reu preste totu chiaru si de contrarii nostri, si producédu nemultumire generala.

Si ce se vedeti! De si din fericire, dupa fericit'a s'a natura, Romanulu niciodata n'a datu dovedi de necredintia facia de tronul si tíera, totusi elu este celu mai multu prigonitu si pedepsitu pentru nemultumirea sa; (Asia e!) elu este mai vertosu restrinsu in drepturi si in libertatile si folósele publice! O sistema acést'a, decâtu care mai nedrépta, si totu-deodata mai funesta nu este in lume, o sistema, prin a carei mijlocire trebue se se ruineze si apesatoriulu si apesatulu, Maghiarulu cà si Romanulu. (Asia e!) Nu voru domnii maghiari se pricepa, cà noi Romanii, cà poporu autohtonu, adeca stravechiu, cum suntemu in acestu pamentu (Asia e! asia e!), precum dovedesce intregu trecutulu de 17 seculi, avemu o vitalitate extraordinara, basata pe originea nóstra, pe consciinti'a nóstra nationala si pe dreptulu nostru istorieu; nu voru ei se întielega, cà, déca ei prin evenimente istorice si combinatiuni politice rafinate au devenitu in fruntea afaceriloru si se credu mari si tari, pe noi pe Romani, consciinti'a de noi si de dreptulu nostru, vitalitatea nóstra probata prin seculi, ne face si mai tari si puternici. (Aplause si aprobari generali si lungi!)

Este pe miratu si de compatimitu, cum domnii unguri recunosc si restalmacescu tóte aparitiunile publice, si neincetatu desconsidera adeverulu. Astadi îi vedemu facédu'si cei mai gresiti calculi si punendu mare insemnatate pe maghiarisarea numeloru de familia, crediendu, cà acést'a schimbare de nume schimba si sangele si natur'a acelor nemaghiari, mai vertosu jidani si nemti, si necajindu-se fôrte multu, cà dintre Romani chiaru nici unulu nu s'a aflatu se le faca acea nebuna bucuria; (asia este! dreptu este!) si ei, domnii maghiari, nu 'si potu esplicá acést'a aparitiune, loru atátu de neplacuta, de càtu din instrainarea si capritiulu Romaniloru facia de nationalitatea maghiara, pre càndu adeverulu e, cà Romanulu nu din capritiu, séu dupa vr'unu complotu, ci din semtiulu demnitatii sale, alu naturei sale nealienabile nici se renéga, nici simuléza a se renégá (Asia e!) Este poporu onorabilu si sinceru. (Bravo, asia e!) Si se sciia Domnii, cà chiaru, déca noi bunaóra, cu vreo intentiune politica, amu decretá si recomandá poporulu nostru maghiarisarea numeloru romanesci, poporulu nostru nu ne ar' asculta, ci ne ar' considera de corupti séu de nebuni. (Asia e!) Déru noi recunóscemu in pretensiunea D-loru maghiari: cà Romanii se se renege, si se 'si maghiarizese numele, déca i-am da urmare, chiaru o dauna si unu periculu pentru noi si pentru natiunea maghiara.

Atátu noi, càtu si ei, suntemu dóue popóre mici, fôrte mici in faci'a marilor pericule ce ne amenintia din tóte partile si in contra càrora trebue se ne pregatimu la lupta continua, lupta pentru esistencia. Pentru acea lupta, numerulu nostru alu ambelor popóre de felu nu ajunge, ci trebue se-lu potentiamu, se-lu indiecimu prin insufletirea si solidaritatea nóstra; dar' ambele nu sunt posibili, decâtu pe bas'a fratiétatii si consciintiei nationale. (Asia e! applause). Pretensiunea, dorinti'a domniloru maghiari, cà noi Romanii, tocmai pentru de a fi frati si solidari cu ei intru tóte, se adoptamu limb'a lor, moravurile lor, natur'a si nationalitatea lor, se ne identificamu cu ei intru tóte, — presupune o netrebnicia absoluta a elementulu nostru, ne considera de unu poporu vagabundu, ceea ce nu suntemu, n'amu fostu si nu vomu fi niciodata (Bravo, asia este!) prin urmare acea pretensiune si dorintia tinde la o imposibilitate. (Asia este!)

Elemente renegate, cari adeca se lapeda de caracterulu lor naturalu, potu fi bune de ori ce

alta, mai vertosu sunt fôrte bune de a profitá de folósele séu favorurile materiali, ce li se oferu, de una inse, de insufletire pentru idealurile patriei si ale natiunei, — nu sunt capabili. (Asia este! bravo! bravo!) Entusiasmulu pentru patria si natiune lipsesce renegatiloru; cà-ci le lipsesce consciinti'a de demnitatea rassei proprii si patri'a le este, „ubi bene“. (Asia este; bravo!) si tocmai pentru acést'a, numai atare consciintia de valóre si demnitate nationala nasce insufletirea, care in casuri de periculu potentiéza si indiecesce puterile si le face capabile de a invinge chiaru in lupt'a neegala, in contra unui inamicu de diece ori mai numerosu (Asia e!)

De ar' da Dumnedieu, cà domnii maghiari, cari multu se lauda a'si iubi esistinti'a, patri'a si natiunea, se pricepa acestu adeveru si se recunósca odata, cà, — nu noi Romanii suntemu cari tindemu la nimicirea patriei si a natiunei unguresci. (Bravo!)

In càtu pentru legislatiunea maghiara, ori din ce punctu de vedere o consideramu, trebue se maturisimu érase si érase, cà dintre multimea de legi noi Romanii nici de una nu avemu cause a ne bucurá pe deplinu; mai tóte sunt precalculate in contra nóstra; (Asia e!) in contra desvoltarei si prosperarii nóstre cà Romani, si acést'a totu numai, pentru cà suntemu considerati de unu periculu pentru statulu maghiaru, pentru eschisivitatea îndreptatirii nationalitatii maghiare la beneficiile vietii publice in acestu statu. Si cu tóte acestea totu se pretinde si se bucina in lume, cà in acést'a tíera toti cu tóte nationalitatile au drepturi egali si se bucura in mesura egala de tóte bunatatile vietii de statu si cà chiaru egalitate nationala cà in Ungari'a nu mai esiste in vr'o alta tíera din lume! Va se dica, càtra nedreptatile si asupririle, ce suferimu, ni se mai plesnesce si preste fatia cu o minciuna colossala. (Asia e! asia e!) si noi nu putemu la acést'a raspunde, de càtu redicandune manile spre ceru si dicédu: „Se'i ferésca Ddieu pe fratii nostri maghiari, de-o situatiune, cum ne au creat'o ei noue, de drepturi, cumu si le-au decretatu si ni le administra ei nóue Romaniloru! (Asia e! fôrte dreptu! bravo!)

Noi Romanii suntemu unu elementu indelungu rabdatoriu, de o putere accomodativa estra-ordinaria, dara si cu o sciintia viua despre acést'a virtute si valóre; amu suferitu lungi secoli, amu fostu dripiti si neindreptatiti de càtra toti càti au locuitu cu noi, printre noi si lângá noi, si n'amu peritu; (bravo!) éta-ne cà totu suntemu vii, cu intréga consciinti'a nóstra; (Asia e!), dara nu totu asemenea se potu laudá fratii maghiari; ei subjugati si dripiti de altii — se topescu. Si de aceea ei lucra fôrte neintieptiesce, fôrte temerariu, càndu vatema si provóca.

Tendenti'a nóstra deci este leala si fratiésca, de a'i luminá, de a'i face se pricepa, cà nedreptu, cà falsu este càndu bucina ei in lume, cumcà popórele nemaghiare din acést'a patria sunt pe deplinu egal indreptatite; cà-ci in constitutiunea lor ei nóue Romaniloru nu ne au facutu locu, din libertatile lor politice noi n'avemu alta parte, de càtu dreptulu de a vedé, cum impartu ei între sinesi tóte favorurile si beneficiile publice si — se ne plangemu ocaionalmente, anume pe timpulu alegeriloru; cà-ci altadata si acestu dreptu ni se denéga. (Asia e!)

Si daca este ceva ce ne sfásiie ánim'a de dorere si intristare, pentru nêdreptatirea ce ni se face, apoi este neglígenti'a si resistenti'a ce ne-o opune clas'a domnitóre tendentieloru nóstre de cultura. Sistem'a de asta-di a Domniloru maghiari de felu nu voiesce se tína séma de trebuintiele nóstre culturale; n'avemu unu institutu macaru, creatu de ei, din bugetulu comunu, pentru cultur'a nóstra nationala! Pe candu in partile Monarchiei nóstre de dincolo de Lait'a, micuti'a Bucovina cu cele câteva sute de mii de Romani, au la Universitatea din Cernauti o facultate, la care mai tóte studiele se propunu in limb'a romana, noi aprópe trei milióne la numeru, in Ungari'a si Transilvani'a, la cele dóue Universitati sustínute cu spesele statului, afara de câte o catedra pentru limb'a si literatur'a romana, n'avemu studiu in limb'a nóstra! (Asia e!) n'avemu unu unicu gimnasiu, sau vre-o alta scóla media, sau macaru, cum espresso dispune legea, câteva profesore pentru studii in limb'a romana la institutele esistente. (Asia e!) Domnii dispunetori, din bugetulu tiei se ingrigescu totu numai pentru a lor limb'a, a lor literatura, a lor nationalitate. Si acést'a o facu, pe bas'a fictiunei politice, cà tíer'a si cu tóte midiolócele si folósele ei, este numai a lor, o fictiune prea grosolana, care de felu nu se potrivece cu dreptatea, nici cu spiritulu lor de nobletia si mandria

nationala. Sau cà — tínu si ei, Domnii maghiari, de onóre nationala, a folosi, a esauriá tóte midiolócele tiei pentru scopuri de cultura si viétia a singurei natiuni maghiare?! Ar fi prea gresitu. (Asia e!) Unu statu constitutionalu, unu statu de dreptu, si unu poporu ce doresce se traiésca in civilisatiunea européna, nu se póte sustiné, chiaru de ar fi unulu dintre cele mai puternice, de càtu pe temeulu moralei si dreptatiei; fara de acést'a basa sigura, nu are, nu póte se aiba nici unu viitoriu, fiindu viétia lui, desvoltarea lui, o necurmata agresione a desvoltarei vietiei si fericirii altoru popóre, cari cu asemenea indreptatire tindu si ele la viétia si fericire. Nu e cugetabilu, cà asta-di, unu statu si poporu de o asemenea egoistica, eschisiva tendentia, se nu provóce si produca nemultumire generala, care nemultumire continuandu-se multu timpu, trece in desperatiune, din carea se nasce nihilismulu, o ciuma rea a societatiei omenesci, de care Ddieu se ne ferésca, pe noi si patri'a nóstra! (Asia e, bravo, bravo!) Accentuezu acést'a, pentrucá domnii nostri se pricepa, cà instrainarea, sfásierea, dusmani'a între popóre, anume la noi aici, nu este de càtu o consecentia, naturala a gresitei lor politice, carea nu se mai póte continuá, fara a nu provóca cele mai funeste urmari, urmari de cari, pâna in acestu momentu a fostu ferita patri'a nóstra — numai prin natur'a blanda si indelungu rabdátore a popóreloru ei, si anume prin innascutul simtiu de moralitate si lealitate a Romanului, de cari virtuti inse, asia mi se pare, cà déjá se face prea grosu abusu! (Asia e!) Natiunea maghiara in asemenea situatiune, de buna séma de multu isi pierdea rabdarea, precum ne dovedesce totu trecutulu lor. Si cum nu, càndu politic'a si procedur'a celor dela putere, fatia de poporu si limb'a sa, este ne mai pomenita! Ei decretandu'si limb'a lor maghiara de limba a statului, mergu in aplicarea acestei fictiuni pâna la cele mai absurde consecentii. Amu ajunsu, de poporulu romanu se trage la judecata, se asculta la protocolu, se jura asupra marturisiriloru, se comanda in administratiunea politica de tóte dilele, se judeca si condamna — într'o limba, lui nepriceputa si straina, (Asia e!) a lui propria limba pretutindenea fiindu eschisa, (Asia e!) chiaru domnii judecatorii si ocrotitorii sei nepricepédu-o! (Asia e! asia e!) Pâna si in viétia privata merge tendenti'a de a maghiarisá; chiaru si inscriptiunile dela drumurile de fieru si celelalte comunicatiuni, prin mijloculu poporulu romanu si prin comunele curatu romane, se facu numai in limb'a maghiara, pe care nime nu o pricepe si carea prin urmare nimenu nu dá directiunea pentru care sunt destinate acele inscriptiuni; (Asia e!) éra prin scólele romane, sustínute din sudórea poporulu romanu, de felu nu se starue de guvern si organele si ordinatiunile sale — la cultura si moralisare, ci mai numai la invetiarea limbei maghiare! (Asia e!)

Unde s'au mai pomenitu — in secululu alu 19-lea, unele cá aceste?! Sau cà prin aceste voimu se scapamu de ne mai suportabilele sarcine materiale, ce ne impune statulu, de calamitatile ce ni trimite ceriulu pe capu, de periculele ce ne amenintia — din tóte patru regiuni ale lumii?!

Vedu cà obosescu atentiunea onoratei adunari, (Nu, nu; se audimu!) totusi 'mi permitu a scrutá: de unde vine, sau trebue se fia esplicatu acestu reu generalu, acestu morbu alu organismulu statulu nostru?

De unde vine, cà in acést'a patria comuna a nóstra, unde noi Romanii numeramu aprópe trei milióne de suflete si formamu dupa Maghiari celu mai compactu poporu, unu poporu ce are atâtea merite pentru Tronu si patria, — intrég'a sistema politica si intrég'a administratiune publica astfeliu este combinata si esecutata, in càtu ori n'avemu nici unu dreptu, ori cà unde avemu càtu de puçinu, n'avemu nici unu scutu, nici o garantia in contra abuseriloru de susu, din oficie?

De unde vine cà, constitutiunea tiei si legile suplementare, astufeliu sunt intocmite, in càtu Romanulu cà atare, se nu póta avé nici o influentia la regularea afaceriloru tiei, nici o parte la beneficiile publice; in càtu d. e. la bugetulu tiei, prin care pentru statulu comunu, se dispunu pe anu cheltueli pâna la 280 si 290 milióne floreni, cele trei milióne de Romani se nu póta dispune de unu cruceriu! (Asia e! bravo!) In càtu la regularea celor mai vitale cestii prin lege, pentru sine, votulu lor se nu cumpanésca, se nu decida; (Asia e!) in càtu acestu factoru insemnatu si cu consciinti'a de sine, se fia datu pe deplinu in discretiunea dloru Maghiari; (Asia e! asia e!) in càtu chiaru acei puçini adeverati fi ai poporulu romanu, cari fatia de acést'a politica domnésca, se

strecura câte odata că prin urechile acului în diet'a tiei, cându 'si ridică aci vócea, că se arete relele de cari suferă natiunea romana în această patriă a sa, sunt întinpinati de către Domnii maghiari cu cele mai grele atacuri, sunt insultati, respinsi și declarati de „rei patrioti“, de „mancatori de Maghiari“, până și de „inamici ai statului și Tronului“. (Asia e! asia e! Aplause lungi și generale).

Nu încapă îndoiéla, că reulu acest'a esista și că elu este mare, și este latentu, și numai aparițiunile 'i sunt invederate.

Nu încapă îndoiéla, că atunci, cându unu factoru alu statului, factorulu dela putere, tóte le combina și le esecută în contra unui altu factoru, în sine asemenea îndreptatitu și după trecutul seu și tinut'a sa, totu asemenea iubitoriu patriei și credinciosu Tronului, — trebuie se esiste, ori câtu de afundu în ânim'a acelu factoru domnitoriu, unu greu motivu, pentru care o face această, și că acelu motivu, — cu câtu este mai neîntemeiatu și nemoralu, cu atâtu trebuie se fie mai bine ascunsu dinaintea lumii și mascatu prin felu de felu de argumente false, pentru de a seduce și amagi lumea. (Asia este!) Dara tocmai această împregiurare și aparițiune dovedesce, că factorulu stapanitoriu patimesce de unu greu morbu, carele trebuie vindecatu, fiindu elu unu pericolu pentru viét'a și desvoltarea statului, unu verne ce ródé la radecin'a fericirii comune.

Éta cum cuprinde comisiunea Dvóstre și raportorulu ei acestu morbu și motivu funestu în corpulu statului maghiaru. Domnii dela putere, domnii maghiari, în consciință a lor de slabitiunea natiunei maghiare, prin neînsemnata numărului ei, între elemente straine, și-au formatu idee'a fixă, că — viét'a și desvoltarea și bunastarea poporului romanu din patriă este împedecarea desvoltării și bunastării, este chiaru mórtea elementului maghiaru; (Asia e!) firesce basati pe presupunerea, că elementulu, că natiunea maghiara, nu póte se esista și se se desvólte, de câtu pe cont'a altor elemente, stapanindu-le și exploatandu-le pe aceste, și prin urmare împedecandu-le sistematicamente desvoltarea și libertatea natională și constringându-le a se renegá, a se preface în maghiare! (Asia e! asia e! bravo! se traiéscă!)

Acésta și numai acésta este chiai'a enigmei, este morbulu, este motivulu nefericitei politice a Domnilor maghiari, din care curgu că dintr'uhu isvoru inveninatu tóte, tóte relele de cari suferim noi Romanii și suferă tiér'a întréga, chiaru și frații Maghiari, cari sacrifică tóte, chiaru și dreptatea pentru o idee fixă!

Pe câtu tine această idee fixă, acestu morbu în capetele domnilor, nu póte fi speranția de îndreptare, și — aci se concentréza ingrigirile nóstre, temerile nóstre, pericolulu celu mare pentru prezentu și viitoriu.

Dara cum se'i vindecamu noi pe domnii Maghiari de acelu greu morbu, de aceea idee fixă? Cum se'i luminamu, cum se le dovedim noi, că — gresita este credință a lor, că — esistență a și prosperarea elementului magiaru nu este condiționata de subjugarea, diripirea și nimicirea popórelor conlocuitoare și anume a Romanilor, cari și ei sunt izolati între popóre straine, cu tendenție uneori contrarie desvoltării lor, întocmai că și Maghiarii? Éta cestiunea cea mare, ce a preocupatu pe comisiunea noastră și trebuie se ne preocupe pe toti, căti ne iubim patriă și natiunea. (Asia e! bravo, bravo, se traiéscă!)

Constatu la acestu locu aceea, că între toti membrii comisiunei dvóstre, unulu nu s'a aflatu, carele se nu recunósca, sau chiaru se nege — gresit'a politica de susu și relele ce produce aceea pentru noi și pentru tiér'a; dara mergu înca mai departe și constatu că, chiaru tiér'a întréga, asia dicédu opiniunea publică a toturor popórelor, cu celu magiaru împreuna, recunósce această și o professéza prin jurnale și prin tóte adunarile. (Asia e!) Si de aceea credu că nime nu va fi suprsu, dacă Romanii, conformu simțiului și dorinței lor nationale și patriotice, afla sositu timpulu, că se'i faca datorință, manifestandu-se în fati'a lumii, prin tóta tinut'a lor, și fati'a de alegeri, că adevérati patrioti, sinceramente devotati Tronului și aspiratori la frățietate și solidaritate cu tóte popórele patriei, și mai vertosu cu natiunea magiara cea de o sórte cu noi, pentru scopulu, de a conlucrá la vindecarea celor de susu dela putere, de idee'a fixă, de morbulu celu greu, ale carui consecențe nu sunt și nu potu fi, de câtu devastatiunea și ruinele tiei. Mai multu și mai tare că ori și cându natiunea romana de sub co-

rón'a ungurésca. trebuie se sedovedésca întielépta, resolută, sinceră, pentrucă se faca a disparé temerile și suspitiunile fratilor magiari, pentrucă împreuna se póta conlucrá la salvarea marilor interese comune. (Asia e! se traiéscă!)

Din acestu punctu de manecare, comisiunea Dvóstre, combinandu seriosu asupra modulu, firesce că a întinpinatu nu mai puțin dificultati și a trebuitu se anda și se ia în consideratiune cele mai diferite opinii. Ve poteti inchipui, înaintea unei probleme câtu de grele este pusu unu medicu, chiaru unu consiliu de medici, cându constata că unu greu morbu a cuprinsu tóte organele unui pacientu, i'a cuprinsu toti nervii și până la meduva, că — ori unde pui man'a — dóre, și pacientulu o respinge; ori-care medicina 'i recomandă, nu 'i place, nu vrea se scia de ea! În daru 'i spun, că — morbulu 'i mistuesce puterile și că — n'are de câtu se voiéscă, și póte se fie vindecatu sanetosu; dara elu nu'ti crede, pentrucă se teme că vrei se'lu uci, și e mai aplecatu însusi a se uci!

Nime deci, nu se va mirá, cându voi dice, că ajunsesem în comisiune, de a ne îndoi chiaru de posibilitatea unei majoritati pentru unu modu óre-care, macaru că pricepeamu cu toti datorință noastră, de a cautá și formulá unu atare modu — cu ori-ce pretiu.

Perplesitatea noastră, firesce, trebui se crésca cu câtu mai multu ne convingeamu de situatiunea complicată și de anevoință de a gasi punctulu, asupra carui se ne concentramu atentiunea în prim'a linia.

A trebuitu deci, se ne facemu concessiuni, se procedem din mai multe puncte de vedere, pe diferite căi, dara — spre acelasu scopu. (Bravo!)

Astufeliu amu fixatu punctele de manecare: natiunea romana cu natiunea magiara — în legatura patriotica, în dreptu egal, politicu și nationalu, cu patriă comună. Din aceste puncte de manecare amu venit la cestiunea atitudinii, tinutei, pe care se o adoptamu fati'a de alegerile pentru Diet'a tiei: recunoscédu, că numai acea atitudine, resp. tinuta, póte se fie bună, prin care scopulu nostru póte fi atinsu, sau celu puțin pusu în lumin'a dilei, pentrucă toti se'lu cunósca. (Asia e!)

Astufeliu s'a nascutu întrebarea: Cum Romanii între grelele împregiurări de asta-di, se procéda, pentru-că domnii dela putere și tiér'a întréga se le cunósca scopulu, tendențiile și dorințele? Si s'au facutu diferite propuneri, și amu ajunsu la stereotip'a cestiune de „activitate“ și „pasivitate“, adeca amu ajunsu a examiná seriosu: óre potu Romanii se pasiéscă activi, resoluti, la alegeri? Potu ei sperá a'si alege pe adevératii lor barbati de încredere? Este oportunu, adeca: împregiurarile ce domnescu în sferele de susu, admitu ele speranță, că prezentandu-se puținii deputati romani la dieta, voru fi acolo bine primiti și ascultati cu gravaminele lor și cu o programa natională?

Este cugetabilu și probabilu, că vocile adevératilor reprezentanti romani, voru fi cumpanite după valórea morala a natiunei romane, éra nu că până acum, simplu numerate și respinse? Este consultu, că alegatorii romani, prin tóte partile sau cercurile se pasiéscă asemenea, sau se'si acomóde pasirea împregiurarilor locale?

Si mai câte tóte alte asemenea scrupulositati. Si în consideratiunea legilor, anume a legi electorale și a volniciei administratiionale s'au facutu propuneri, că — nici unu alegatoriu romanu, care va voi se asculte sfatul nostru, se nu mérga la urna, și nici unu deputatu romanu, nici dintr'o parte, se nu se presente în dieta, pentrucă estu modu manifestandu nemulțămirea generală a Romanilor, se declinamu dela noi ori-ce responsabilitate pentru relele și decaderia tiei; și s'au facutu érași propuneri, că — toti alegatorii romani se fie întetiti a merge la urna și a alege ori unde se póte, nationalisti romani, cari se mérga la Dieta și se descria acolo relele ce ne hantuescu și se'si puna tóte puterile spre a le delaturá; éra unde nu se póte reesi cu Romani, acolo alegatorii nostri se spriginésca pe candidatii straini, cari și ei voru recunósce reulu și se voru arangia a'lu combate și vindecá; și — s'au facutu propuneri, că se se urmeze o cale miđiulocie, sau se aléga, pe unde se póte, puțin, dara cei mai apti barbati romani; și érași că se se aléga numai prin partile ungare și banatice, unde pe temeiulu legi electorale, cevasi mai bune, esista dóra posibilitatea de a reesi la câteva locuri; éra pentru partile transilvanice se se sustina pasivitatea de până acum, regulandu-se ea înse, că se devina mai reală și serioasă.

S'au adusu pentru aceste diferite propuneri,

cele mai plausibile argumente; s'a disu și recunoscutu, că naturalu ar fi, că alegatorii romani, că cetățieni de statu, se participe cu toti la alegeri, éra reprezentantii lor la Dieta; că-ci dorim și iubim constitutionalismulu, se recunóschem că acolo la Dieta este locul, unde prin reforme ar fi a se sterpi relele și a se votá și organizá binele pentru toti; dara s'a reflectatu din alta parte, că — da, asia ar fi naturalu, dacă legea și constitutiunea nu ne ar fi pusu din adinsu în situatiune nenaturală, în catu și politice, facédu-ne imposibila sau celu puțin necompatibila cu demnitatea noastră natională o astufeliu de pasire, respective activitate.

Unu poporu, precum este celu romanu, de aprópe trei milióne de suflete, unu factoru de atâtă însemnătate în statu, firesce că are datorință de a intrá în actiune, și de a conlucrá la binele publicu; cându înse se lucra de alegeri, atunci sciutu este, că — acele trebuie se fie seriose; éra cându este că se fie seriose și demne, atunci se receru dóue conditiuni indispensabile: 1) O lege electorală bună; 2) Libertate electorală, adeca alegatorii se póta alege liberu. Fără de aceste conditiuni, alegerile sunt numai o minciuna și insielatiune politica. (Asia e! Aplause generali).

A merge la urna fără de atinsele conditiuni, este a se pune în servitiulu puterii, a se face unélta Domnilor, spre ruinarea tiei. (Asia e! dreptu e! se traiéscă!) Astufeliu de alegeri pururea au compromis libertatea și au împinsu tierile în prepaste; de astufeliu de alegeri se feréscă Ddieu pe Romani! (Aplause generale, cu resunátore strigari de — Se traiéscă! Asia e!)

Avemu o lege electorală, în unele privintie liberală, amu poté dice bună; (Ba, se feréscă Ddieu! pentru Romani ea este fórte rea!) dara este bună numai la parere; (Asia e!) că-ci ea cuprinde restrictiuni, prin cari se paraliséza totu ceea-ce pare bunu în ea; éra specialminte pentru Romani, și anume pentru cei din Transilvani'a, ea formalmente este întocmită, că se reduca votulu poporului la nemica. (Asia e!)

Tóta lumea scie, că Transilvani'a se numera între tierile mai serace, de aceea și cuot'a contributiunei ei este proportionalminte mai mica, de câtu a partilor ungurene; cu tóte aceste, legea electorală a Ungariei stătoresce pentru alegatorii rurali din Transilvani'a, cari mai toti sunt Romani, unu censu multu mai mare, indoiu, întreitu și chiaru indiectu că celu pentru celelalte parti; firesce pentru a despoia pe poporul romanu de dreptulu electoralu și de a eliminá influință a reprezentantilor sei din legislatiune. (Asia e!) Ei, bine, cum se numim noi această dispositiune, absurdă sau perfidă?! Ce felu de tendenția poteau urmă dnii magiari legislatori, la crearea acelei legi și la compunerea și impartirea cercurilor, prin care din urma operatiune de asemenea, și înca și în partile ungurene efectura, că multimea de Romani abia ici-colea, prin sfortiari extraordinare, póte scóte câte unu deputatu nationalu! Din cei 75 de deputati, ce alegu partile transilvanice, Romanilor, după numărulu lor și cuot'a lor de contributiune în bani și în sange, ar trebui se li se vina celu puțin 40, pe cându după maiestri'a legi și volnicia administratiunei, nici 10, ba nici 5 nu potu alege cu siguritate! Apoi nu este aci evidentu scopulu, de a scóte pe Romani din legislatiune, că se nu fie în stare de a aperi acolo nici drepturile tiei, nici pe ale lor? nu este aci pipaibila sistem'a, de a tiné poporul romanu pururea în jugu, de a'lu exploatá pururea că pe o unélta?! (Asia e, asia e!) Ei bine! între astufeliu de împregiurări — póte fi seriosu vorb'a de activitate? — asia întréba cei ce, nu de bună voia, nu din principiu, ci din fatalitatea acelor împregiurări recomanda pasivitatea. Si argumentulu este intru adevérul prea întemeiatu. Romanii, majoritatea precumpenitóre a Transilvaniei, sunt invitati la mész'a comună în Budapest'a, dara pe cându ei cu cuventulu sunt invitati că egali în dreptu, în fapta li se punu o suta de pedee în cale; éra la mész'a în locu de scaunu cuviintiosu de siediutu, li se pune unu bătui, că în derisiune! (Asia e, bravo, se traiéscă!)

Că se Ve illustrezu cugetulu domnilor de susu, imi permitu a Ve enara unu incidentu de acum camu 12 ani, cându dl conte Iuliu Andrassy purtá cărm'a în Budapest'a. Fiindu vorba de nedreptatea ce se face Romanilor ardeleni prin legea electorală, Escelenti'a Sa se rosti, că i-aru placea prea multu si aru dori, că din Transilvani'a Romanii se'i trimita macaru și 30 și mai multi deputati, dara aceea înse se fie în taber'a sa; (ilaritate;) se vorbésca și se voteze cum Dsale i

place; (hoho!) se'i fie adeca unelte. Va se dica, numai de unelte voiescu pe Romani; si fiinduca se credu convinsi, cumca Romanii inca s'au saturatu de a fi totu numai unelte altora, că li s'a des-teptatu consciintia si isi simtu demnitatea si isi cunoscu dreptulu: ii decretédia simplu de scosi din viéti'a publica, si in parlamentu reduci la ni-mica! (Asia e! fôrte dreptu!) Éta astfelu se es-plica si se pricepe întrég'a miserabila situatiune interna a patriei nôstre. Vedeti, pana unde merge patriotismulu si intieptiunea chiaru a celor mai de frunte barbati de statu magiari. Prea firescu lucru deci, că întréga administratiunea publica la noi este inamica Romanului, carei tôte causele si interesele nôstre sunt date in discretiune. (Asia e!) Cum deci pôte se fia la noi vorba de libertate electorala?

Unde s'a pomenitu, in er'a noua a constitu-tionalismului domniloru Maghiari, intre Romani asemenea libertate?!

Atare libertate este concessa numai acelorua alegatori romani, cari — mai scie Ddieu, din ce motive sau amagiri, mergu, la urna espresu, spre a alege pe unelte domniloru. (Asia e!)

Dara administratiunea inca nici la atâta nu se marginesce; dejă la conscrierea alegatorilor ro-mani, si la censurarea listelor, ea isi permite fapte, abusuri — ne mai audite. Amu vediutu, d. e. la inceputulu domniei lui Tisza, in comitatulu Temesului, listele compuse prin comisiuni comita-tense — la fati'a locului prin comune, nopti intregi, cu usile incuiate, censurandu-se de vice-comite si proto-notariu, si pe bas'a denunciatiunilor cerute dela notarii comunali, stergendu-se dintre alegatorii romani cu miile, 9000 din acelu unicu comitatu romanu, pre candu din tiér'a întréga totu atunci, in centru nu se stersesera decâtu vr'o 900; éra d. ministru de interne, interpelatu in Dieta si reflec-tatu că faptul se presenta că unu abusu sistema-ticu, carui ar fi a se pune capetu din oficiu, a refusatu directu a cerceta caus'a, — (Destulu de reu!) avisandu pe cei vatemati in dreptulu lor, la curtea de cassatiune. Va se dica: 9000 de alegatori dintr'unu comitatu se faca 9000 de re-cursuri, cu spese de vr'o 90,000 floreni!! — pentru că in celu mai bunu casu, se'si revindice dreptulu de alege — dupa actulu de alege! (Asia e!)

Dara chiaru la alegeri — ce vedemu! ve-demu pe bietulu Romanu trasu — inpinsu de domnii oficianti si de unelte lor, amenintiati si siliti, une-ori, imbetati si tavaliti la urna — pentru omulu stapanirei! Chiaru la alegerile muni-cipale si comunale, le vedemu pe organele stapa-nirei smulgendu din manile bietului Romanu siedul'a propria, si impunendu'i pe a domniloru, că se ésa din urna tocmai contrarii poporului! (Asia e! asia e!)

Vai! de astfelu de constitutiune si libertate, carea in locu se ridice, indrepte poporulu, ilu ta-valesce si demoralisédi! (Asia e! dreptu e!) Va se dica — legea e rea, e nedrépta, éra aplicarea legi prin organele publice — si mai rea si ne-drépta. (Asia e!) Si — asia este pretutindenii, unde reactiunea si despotismulu se incuiba sub masc'a constitutiunei si libertatii. Se Ve aducu unu esemplu eclatantu din vecinulu statulu, din Romani'a. Eră pe la inceputulu deceniului 1870 cându gu-bernulu dlui Lascaru Catargiu ocrotia tiér'a. DVôstra sciti, că acolo alegatorii toti sunt Romani, că au o constitutiune si o lege electorala din cele mai liberale in Europ'a; si aceea scie tóta lumea, că cei mai illustri patrioti in acea tiéra sunt: Iónu Braténu si Constantinu Rosseti. Ei bine, aduceti-ve aminte, că acesti illustri patrioti si barbati de statu — pe acelu timpu, in tiér'a întréga nu gasira colegiu electoralu, care se'i póta alege in camera! Se ridicara apoi, căti-va ani mai tardiu, grei nuori, grele pericole pe orizonulu tieiei, si Domnitorulu Carolu, pururea ageru la vedere, de locu recu-noscù că, nu despotii si reactionarii si falsificatorii drepturilor poporului — sunt barbati cari se scie infruntá acele pericole si a salva esistenti'a si onórea tieiei. MSa chiama deci pe Bratianulu la Sine si-lu provoca — se intre in actiune. Că-ci necesitatea este mare si urgenta. Dara Bratianulu i respunse adeverulu, că nu i este posibilu, că-ci alegerile nu sunt libere. In eternu memorabile voru remanea cuvintele ce rosti, că de scurtu respunsu, intieptulu si patrioticulu Domnitoriu: „Voiescu si voi face că alegerile se fia libere.“ Urmarile sunt cunoscute. Alegerile se facura libere; Bratianulu si cu partid'a nationala veni la putere. Armat'a romana trecu Dunarea si se acoperi de gloria; diplomati'a romana facu că elementulu ro-manu dela Dunare se fie recunoscutu de Europa

că o necesitate a echilibrului europénu; Regatulu Romaniei se inaltia mandru pre orizontele staturi-loru de rangu si védia!

Viati'a publica, conditiunile de prosperare, Ro-maniei i sunt date in propriile mani. (Asia este! bravo!) Cându noi Romanii de sub corón'a san-tului Stefanu, vomu avea o lege electorala drépta si recerutele garantii pentru libertatea electorala, atunci nime mai cu placere, zelu si bucuria se va imbaldi la urna si in diet'a tieiei, si atunci de buna sama, patria nôstra comuna, va esi din impasulu in care a impinsu-o Domnii magiari, si din cala-mitatile, de cari este bantuita. (Asia e! fôrte bine! Aplause generale.)

Astadi, putemu noi se contribuimu ceva spre indreptare, prin participarea nôstra, ori catu de zelósa la alegeri? Se nu ne facemu ilusiuni. Nimicu nu putemu, decâtu celu multu se mai incercamu a lumina si capacita pre cei de susu — prin cei puçini, possibili alesi ai nostri, prin unele cercuri, dejă dedate a alege, dedate a invinge contra tu-turoru intrigeloru si violentieloru domnesci.

Comisiunea d-vôstre, la deslegarea problemei sale, s'a adoperatu a tiné contu de atinsele consi-deratiuni, de tôte bine motivatele opiniuni, sperandu că astufelu va intruni unanimitatea adunarei. Ast-felu a trebuitu se recunósca, că Romanii din Tran-silvania, ori câtu se doréscă si se se sfortieze, pe langa legile si administratiunea politica de astadi, nu potu fi in stare a alege atâti si astfelu de de-putati nationali, cari se le reprezente cu efectu si demnitate interesele cele mari, (Asia e!) si se ia asupra loru responsabilitatea fatia de viitoriu. Prin urmare comisiunea s'a aco-modatu votulu aceluora, cari credu, că sub pres-iunea greleloru impregiurari de astadi, Romanii din Transilvani'a n'au locu, n'au ce se caute in diet'a din Budapest'a. (Fôrte bine! si aplause sgo-motóse). Éra incatu privesce partile apartinetóre Ungariei proprie, Comisiunea desi s'a convinsu, că si acolo legea si administratiunea fatia de Romani este nedrépta, si aceea si sistema de apesare dom-nesce, totusi a trebuitu se recunósca adeverulu, că in acele parti la unele locuri, prin incordarea de puteri, alegatorilor romani le-a succésu a realiza alegeri nationale eminente, de si in numeru fôrte neinsemnatu; deci aflandu oportunu si chiaru de lipsa, că atari barbati macaru câtu de puçini, se se infatiosiedie la diet'a ungurésca, pentru de a da acolo fidela espresiune necasuriloru nôstre si nevoi-loru tieiei, si a ruga si conjura pe cei dela putere, se'si schimbe politic'a si sistem'a fatia de Romani, — propune continuarea activitatii.

Comisiunea a aflu de bine, si necesariu a da cea mai viua si sincera espresiune adeverului, ori câtu de neplacutu si durerosu este elu, in situa-tiune, si a dovedi prin fapta, că — Romanii nu se eschidu din legislatiunea ungara si din viati'a publica, de buna voie, din principu, pentru a de-monstra, ci numai din amara necesitate; prin urmare că, unde legea si esecutarea ei le lasa spatiu, macaru câtu de angustu, chiaru cu grele lupte, sunt gata a'lu ocupa; macaru că nu léga-vre-o mare sperantia de succésulu luptei sale, ci mai multu dorindu a'si manifesta lealitatea si pa-triotismulu, de care sunt condusi intru tôte. (Asia e! bravo!)

Noi, Domniloru, ori câtu de superati si nein-destuliti, totu nu trebuie se desperamu, ci se susti-nemu credinti'a, că in fine ne va succede a con-vinge pe cei dela putere despre retacirea lor, si nedreptatea ce ne facu; de aceea punemu multu temeiu pe mergerea catorva demni barbati natio-nali la dieta, pentru de a spune si convinge pe domnii magiari, că Romanii toti isi iubescu patri'a si toti din profundulu ânimei regreta politic'a dom-niloru, cari din ea facu pentru popórele nemagiare unu carceru. Romanii cu doru si sinceritate se intereséza de sórtea patriei, recunoscendu intr'insa scutulu si aperamentulu esistentiei si desvoltarei si fericirei tuturor, si oftandu că ea prin urmare se devina pentru toti fii ei mama adeverata; — (Aplause entusiastice si vivate!) éra dela domnii Magiari asteptandu, că — dóra voru fi ajunsu si ei se pricepa, că — nu mai merge cu forti'a, cu ne-dreptatea si insielatiunea; că pe acésta cale, prin aceste mijlóce, numai ne ruinamu si nimicimu reci-procamente, Magiarii sfortiandu-se, risipindu pute-rile tieiei, pentru de a ne apesa si impede ca desvoltarea nationala; noi sfortiandu-ne in re-sistentia pentru de a ne salva esistenti'a si vii-toriulu; precându toti, cu puterile impreunate, că fratii, câte bune si frumóse amu putea face, câtu progresu, căta fericire amu putea mijloci pentru toti, pentru tôte nationalitățile, căta bucuria si li-nisce sufetésca amu causá Monarchului comunu!

Credeti deci că este ór'a suprema, că se inauguramu o noua sistema politica, basata pe iubirea, stim'a si armonia tuturoru popóreloru patriei, pentru binele tuturoru si siguritatea comuna! (Asia e! bravo! se traiésca!)

Comisiunea a adausu propuneriloru ei si o programa speciala, carea se servésca că de condu-cere pentru partid'a nationala si deputatii ei, (Bravo; se traiésca!) — care programa se va aduce sepa-ratu la desbatere. (Fôrte bine!)

Dupa acésta reportorulu Babesiu, dandu cetire propunerei comisiunei, recomanda acésta, spre pri-mire — unanima; că-ci ori catu ne-amu consulta, alta mai buna, mai corespundietóre impregiurariloru abia vomu fi in stare a combina! (Aplause sgomotóse; strigari de: se primesce! Primimu; bravo, bravo; in fine urari de — „se traiésca“ — indelungate.)

Opiniuni de ale diarielor despre rezultatulu con-ferentiei electorali romanesci din Sibiu.

(Urmare.)

In tóta Europ'a civilisata si libera, chiaru si in cele mai multe staturi din Americ'a, in staturile unite nordamericane, in Brasili'a, in Peru, Bolivi'a, Mexico, pâna si in republice si regate de ale ne-griloru si mestitiloru americani, este recunoscutu si practicatu dreptulu petitiunei că dreptu fun-damentale alu statului si alu tuturoru cetatieni-loru sei; nu vei mai afla nici ministru nici chiaru monarchu si cu atâtu mai puçinu diarie, că se cu-tedie a denega cuiva dreptulu acesta. In statu liberu poti se ceri dela gubernu, dela legislativa, monarchu si dela ori-cine, ori-ce lucru intieptu ori absurdu; poti se ceri de ex. restaurarea idolo-latriei, constitutiune republicana, cale de feru in luna, privilegiu că se poti face din ghiatia zacharu sau sare, din arama auru, privilegiu se astupi isvórale Dunarei, si o miie de alte minuni, că nu ti se póte intempla nici-unu reu pe lume.

Mai multu: in tôte tierile si la tôte popórale in adeveru libere este adoptata o regula generale care suna: La legile statului in care traiesci, trebuie se te supui sub pedépsa de a fi tractatu cá rebellu, pâna atunci, pâna candu legea nu este abrogata sau incai modificata. Trebuie se te supui la lege; cu acésta supunere inse nu 'ti perdi dreptulu teu de a reclama contra ei si a'i cere modificarea sau chiaru abrogarea, daca ti se pare că e nedrépta, asupritória, tiranic'a sau póte si absurda. Nimeni nu te póte opri in statu liberu dela criticarea legiloru, si — vorbimu totu de statu liberu — adesea insusi gubernulu luminatu invita, provóca chiaru press'a periodica, pe cluburi, pe jurisconsulti seriosi, că nu numai legi din sfer'a dreptului pri-vatu, ci chiaru si legi fundamentali se le ia in cercetare, se le scarmene, critice, desface si des-pice, apoi daca le afla defectuóse, se ésa cu alte proiecte de legi, care li se paru lor mai bune.

Ce a facutu conferenti'a romanésca tinuta din 12 pâna in 14 Maiu la Sibiu mai multu, decâtu a luat sub cutitulu unei critice prea juste mai multe legi fôrte periculóse, nu numai pentru popo-rulu romanescu, ci chiaru pentru statulu Ungariei asia cum se afla elu in dualismu si asia cum ar remanea si de sinesi.

Atâta facu conferenti'a romanésca si mai multu nimicu, éra la atâta are dreptulu nealienabile. Dara ce se intemplă? Avemu pâna acum sub ochii nostri 21 Nri din cele trei diarie unguresci coti-diane dela Clusiu, in care tôte se cere cu neaudita impertinentia darea in judecata a celor 158 mem-brii ai conferentiei alesi toti in cluburile electorali ale colegieloru si tramisi cu mandatu in regula. Nu a lipsitu terminu de insulta din vocabulariulu de injuraturi unguresci, care se nu fia fostu aruncatu in faci'a membriloru conferentiei. O imitatiune acésta genuina a barbarei pretensiuni din a. 1792 candu majoritatea dietei aristocratice de atunci a pretinsu, că gubernulu se dea in judecata criminala pe cei doi episcopi romanesci Joanu Bobu dela Blasiu si Gerasimu Adamoviciu dela Resinari, că-ci au cutediatu se substérna atâtu la imperatulu Leo-poldu II câtu si la dieta petitiunea cunoscuta sub titlu de Suplex libellus Valachorum. Epis-copulu Gerasimu avu norocu că intr'aceea l'a chiamatu D-dieu la sine, éra episcopulu Bobu fiindu de reli-giune greco-catholica pe atunci privilegiata, preste acésta avendu statulu mare trebuintia si de pung'a lui in resbóiele cele teribili cu republic'a Franciei, tirani'a ardelenésca nu a fostu in stare se'i inchida usile la curtea imperiale si asia a scapatu.

Mai avemu inse si alte exemple nenumerate, in care atâtu natiunei romanesci in corpore, câtu si capiloru ei bisericesci si chiaru particulariloru

s'a denegatu rotundu ori-ce dreptu de petitiune, si inca in casurile cele mai mari sub pretestulu perfidu si machiavellisticu, cã petentii nu representã natiunea, nici macaru pe cleru si in scurtu nimeni pe nimeni. Aduce-ti-ve aminte de scaparea episcopului Vasilie Moga in a. 1833 cu fug'a la Vien'a; nu uitati de turbat'a persecutiune a episcopiloru Joanu Lemeni si Moga din caus'a petitiuniloru dela 1834, 1837, 1842 si nici de incercarea cancelariului Ungariei dela 1866 cã se fia inchisi cei cari au cerutu audientia la monarchu, spre a submite petitiunea celoru 1493 barbati romani din Transilvani'a.

Unu volumu intregu ar face catalogulu compusu din numele acelor romani, cari au fostu persecutati pe mörte, intemnitati, exilati, cei mai multi adusi la sapa de lemn, numai din cauza cã au reclamatu in contra legiloru tiranice. Se nu mergeti mai departe in trecutu, decâtu numai pe 100 de ani. Cara intregi poti incarcã cu miile de processe de ale romaniloru asupriti, infundate in arhivele Transilvaniei si ale Ungariei. Asia de exemplu, cãta avere perduta, cãte persecutiuni, cãte ströie (torenti) de lacrimi romanesce a costatu numai scaparea diecesei Aradului de sub rob'i'a vechia; cãte vietii romanesce s'au perdutu in talcharescile processe pornite cã din chiaru-seninu asupra locuitoriloru din muntii apuseni; cãte mii de familii nobili romanesce au fostu spoliaste chiaru de drepturile loru politice, numai dela 1819 încöce in districtulu Fagarasiului, in comitatele Hunedörei, Alb'a-inferiöre, Turd'a, Clusiu, Dobãca etc. S'au vedutu casuri nenumerate, unde suplicantii trasi pe banca, suplic'a pusa de asupra, fusera batuti pe mörte, cã-ci au cutediatu a'si cere dreptulu. Si astadi? Nu ve fia lene, cititi miile de abusuri, scandale si atrocitati chiaru in diariile magiare si in cele nemtiesci.

O parte a pressei magiare, mai multe cluburi politice, o partida intröga agitédia neincetatu, nu numai asupra integritatii monarchiei, ci de a dreptulu asupra legi fundamentale austro-unguresce, care este dualismulu art. XII celu faimosu, fapt'a lui Deak, glorificata de o lume si diumetate. Ei ceru desfiintierea dualismulu si ruperea definitiva a Ungariei de cãtra Austri'a. Se afla la ei si o partida republicana, care lucra pe faöia si se folosesce de töte ocaziunile, spre a strabate cu planurile loru; dara din acestea cause la nici-unii din ei nu li se vetama unu peru din capu; pentru cluburile loru nu se afla politia, nu comissari ministeriali, éra diariile loru cele revolutionarie nu le cunosc si nu le citescu procurorii si judecatorii de instructiune, precum le cunosc pe cele puöine romanesce. Si apoi totusi acei tiranuti din Clusiu mai au fruntea se cëra procesu criminale asupra celoru 158 membrii ai conferentiei romanesce. Pe cine voru ei se spariie cu acelea sbierate ale loru? Striga öre densii de curagiu sau de frica?

Intr'aceea celoru din Clusiu le veni in ajutoriu si „Hermannstädter Zeitung vereinigt mit dem Siebenbürger Boten“ Nr. 115 din 19 Maiu. Acesta supune la critica defaimatöria töta actiunea, resolutiunea si program'a esita din conferenti'a romanesca, éra in Nrii urmatori reproduce balacariile din „Ellenzék“ dela Clusiu; dara face locu in Nr. 118 si laudelor neasteptate, care se vedu in celu mai mare diariu kossuthianu „Egyetértés“ din Budapest'a.

Cu alta ocaziune vomu reveni la „Herm. Zeitung“.

(Va urmã.)

Lista de alegatori, cu care sémena förte multe.

Avemu exemple nenumerate despre comune rurale, de cãte 50—100 de familii, din care nu ese nici-unu alegatoriu, sau celu multu cãte 2—3 si acësta atãtu din cause coprinse in legi, cãtu si din altele administrative. Se pöte probã cu tabellele de contributiuni, cã alegatorii din comunele rurale in Transilvani'a trebue se aiba cãte 20 pãna la 40 jugere de pamentu proprietate a loru, pentru-cã se pöta fi alegatori; preste acësta, daca au ramas in vreo restanta ori-cãtu de mica cu platirea inpositelor directe, comisiunile trebue se'i stërگا din lista. Partidele magiare, sau si sasii, carii ambla cu capulu ruptu cã se strabata cu candidatii loru la alegeri, aduna de timpuriu sume de bani si in Decembre alu anulu precedente platescu töte restantiele alegatoriloru saraci, nu numai pe la orasie, ci si pe la sate. De alta parte au temeuri politice si nationali, cã dintre romani se stërگا cu dreptu sau fara dreptu, pre cãtu se pöte mai multi.

Spre a ilustra deplinu töte defectele asupritörie ale legi electorale transilvane, ar fi bine cã

se se publice töte listele venite la comitetulu centrale in decursulu anulu 1880/1. Din acelea se pöte vedea, cum cetatile cu poporatiune dela 10 pãna la 30 de mii, cum si opidele (orasie si orasiele) cu cãte 2000 pãna la 5000 domina cu saracimea loru privilegiata districte intregi de comune rurale.

Noi facemu aici locu numai la unu estrasu din list'a de alegatori din colegiulu dela cetatea Bistriti'a cu comunele de prin pregiuru. In acelu colegiu sunt numai 1030 alegatori. Dintre acestia sunt germani (sasi) si cãtiva jidovi 814, romani numai 147, magiari cu puöini armeni 69; sum'a 1030. In aceeasi suma se coprinde si 24 nobili privilegiati, alegatori fara n'ci-unu censu, 5 dintre nobili sunt romani. Remanu deci alegatori cu censuri förte diferite 1006.

Se vedemu cum se inpartu alegatorii romani dupa comune:

In cetatea Bistriti'a si suburbie sunt alegatori romani 25; in comun'a Monoru curatu romanésca cu vreo 1200 locuitori, numai 16; in Siéulu mare cu 1700 suflete, com. amestecata, 3 romani; in Budusiu (Kis Budák) com. rom. prea puöini unguri; 800 suff. aleg. rom. 7; in Harina 2; Seretielu 3; Casma 4; Nufalau 5; Sebesielu de susu 5; Sebesielu de josu 3; Sieuti cu 800 suflete toti rom. 9; Bileagu 5; Siomfalau 3; Budaculu romanescu 10; Gledinu cu 900 suflete toti rom. 9; St. Joana 4; Simontelnicu 4; Galati, totu rom. cu 900 suff. 5 aleg.; Ardanu totu rom. 760 suff. 4; Bongardu 6; Frisiu 4; Sirling 1; Netiu 1; Siöimusiu (satu prea micu) 2; Birla 2; Ragla 5.

Nu cã starea poporatiunei rurale ar fi stralucita, nu; dara se o comparati mai antaiu cu a saracimei dela orasie si cu a secuimei, apoi se vorbimu si mai departe.

Ni se face mereu intrebare din afara de Transilvani'a, cã de ce nu au romanii din acësta tiëra mai multi locuitori pe la orasie si mai in scurtu, de ce nu au si ei orasie curatu romanesc, éra cei din tiëra, anume press'a magiara si cea germana isi batu jocu din acësta cauza. Nesciinti'a isi dà man'a cu reutatea. Dara cine a suferitu pãna la imperatulu Josifu II (1790), cã romanii se pöta locui in cetati? Si chiaru pãna in 1848 cine a suferitu pe romanii gr.-orientali, cã se'si faca biserici in laintrulu cetatiloru? Pe la 1822 o derimara chiaru si pe cea greco-catholica in Mediasiu.

Dela invetiarea professiuniloru industriarie au fostu opriti cu cea mai mare rigöre pãna in a. 1854. A deschide bolte (pravalii) de comerciu pe la cetati, nu au fostu tolerati cu nici-unu pretiu; abia sub nume de companisti greci si suditi turcesci au potutu strabate puöini in Brasiovu si in Sibiu, de unde apoi s'au ramuritu unii pe la Clusiu si la alte orasie, pentru-cã mai tardiu, in a dou'a, multu a trei'a generatiune, se dispara cu totulu in alte elemente. Fara industria si comerciu vei impoporã orasiele numai cu proletari. Ba se te miri förte, cã totusi avemu pe la cetati si orasie atãti romani, cu cãti ne-amu potutu alege sub despotismu de töte categoriile.

Ungari'a.

Dupa 3 dile de petrecere in capital'a Ungariei, In. Sa c. r. principele de coröna archiducele Rudolfu cu soci'a sa Stefani'a s'a intorsu la Vien'a, sau mai bine la Schönbrunn. Primirea in Budapest'a fu prea frumösa si (cu esceptiune de obraznici'a diariului „P. Lloyd“ si a unor diarie fanatice) cãtu se pöte de cordiala. A inferbentatu pe unguri si inpregiurarea, cã nu numai I. S. Archiducele, ci si consort'a sa, cã nepöta de fica a renumitului palatinu archiduce Josifu vorbescu bine unguresce. Asia dieu: monarchulu, principele de coröna, imperatés'a si nuoru-sa sciu fiacare mai multe limbi, anume Mai. Sa si fiu-seu Cesarele vorbescu vreo 4 limbi de ale popöraloru monarchiei; din contra se afla mii de functionari platiti din pung'a si sudörea poporulu, cari afara de limb'a loru materna nu mai voru se invetie nici-unica. Nu voru sau nu potu? Se pare cã se intempla si un'a si alt'a. Unii nu voru din ura si fanatismu; altii nu potu, cã-ci le lipsesce orice capacitate de a invetia limbi. Dara apoi unii cã aceia de ce trëba mai sunt intr'unu statu poliglottu?

In siedinti'a camerei deputatiloru din 20 Maiu deputatulu Zay sasu din Transilvani'a se adressã cãtra ministrulu cultelor in caus'a bisericeii greco-romanesce din Brasiovu cu o interpelatiune plina de scandale, in care ministrulu este inculpatu cã a calcatu legea, a taiatu cu decisiunea sa in sfer'a justitiei, a esmisu in caus'a unei bi-

serice greco-resaritene de presiedinte alu comisiunei pe comitele supremu, care este calvinu, éra acesta in urmarea protestulu si a retragerii greciloru, a denumitu comissari (curatori, epitropi) la aceeasi biserica orthodoxa unu némtiu catholicu, 1 magiaru totu catholicu, unu sasu luteranu (dnii Roll, Kászónyi si mai cine? Mai lipsesce unu comissariu jidovu). Si acësta se numesce libertatea cultelor! Greu este a nu suspinã la citirea acelor miserii. In anulu 1881 cã si in anulu 1791 si cã in anii 1838—45 . . .

Romania.

Dela Bucuresci avemu pãna astadi numai scirea, cã solemnitatea de incoronare a esitu fara nici-o asemenare mai stralucita si mai memorabile decatu s'a potutu prevedé dupa töte programele si masurile preparative, cãte se publicasera de mai inainte. Inca de sambata capital'a luase facia serbatorésca, si lumea de ömeni se multise asia de tare, in cãtu trasurile potura cerculã numai in pasiulu cailoru. In Nrii urmatori vomu comunica si noi detaliiuri din acelea trei dile pentru totudeauna memorabili.

Esirea apelor a facutu mari stricatiuni in cãteva districte ale Romaniei, la calile ferate inse rupturile au fostu restaurate mai preste totu; anume intre Ploiesci si Campin'a comunicatiunea s'a si restabilitu pãna vineri in 20 Maiu n.

Sciri din afara.

In Franci'a. Camer'a deputatiloru avu o lupta parlamentaria din cele mai mari si mai memorabili nu numai pentru republica, ci si pentru alte staturi. Proiectulu lui Gambetta de a se face alegerile nu cã pãna acuma si cã pretotindeni, prin voturi individuali dupa colegie electorali, ci prin liste, dupa departamente (comitate), s'a votatu cu nespusa greutate si numai cu majoritate de optu voturi. Asia dara de aci incolo fiacare alegatoriu din cãte unu departamentu va avea scrise pe cãte o lista atâtea nume, cãti deputati se ceru din töte cercurile electorali. Ide'a nu este noua, ea mai fusese practicata si in alte timpuri si este de importantia förte mare, de aceea ar merita se o luamu si noi in deapörpe consideratiune.

De si s'a inchiaietu tractatu cu beiulu de Tunis, dara o parte din locuitori totu se mai bate cu francesii si in septeman'a trecuta se facu o batalia crunta, in care cadiura de ambele parti preste 400 de combatanti.

— Din Rusi'a venira sciri noue despre continuarea crudimiloru barbare in contra jidoviloru; acelea revolte inse sunt prea caracteristice, in cãtu adeca poporulu infuriatu sfarma si nimicesce avere de miliöne, si fura prea in proportiune prea puöinu din ele. Pe la mai multe orasie si sate rebelii au inceputu se amerintie si pe crestinii proprietari si comercianti.

Gorespondentie particulare ale „Observatoriului“.

(Resunete din provincia la conferinti'a nationala. Conferinti'a delegatiloru alegatoriloru romani, ba a tuturor romaniloru din Ardealu si Ungari'a, in 14 Maiu a. c. a inchiaietu siedintiele sale, in veci memorabile, tienne in Sibiu.)

Am cetitu si auditu desbaterile si conclusele aduse in unanimitate, si conforme dorintiei nöstre a alegatoriloru.

Aceste le-au cetitu si amicii nostri, cãroru le placu si nu le placu.

Organulu oficiosu alu tuturor guvernoloru, „Pester Lloyd“ din Budapest'a, de si afirma cã töta lumea ignorea acësta miscare a romaniloru, totusi in Nr. seu din 14 Maiu dedica primul articulu chiaru acestei miscari ignorate. In acestu articlu, intre alte multe, verdi si uscate, cunoscute dela 1860 încöce, cameleonulu oficiosu numesce pre poporulu romanu „nationalitate spiritual-minte reu desvoltata si material-minte misera“ etc. etc.

Scimu de ce si de unde astfelu de gratiositati.

Reflesiunile le vomu face si probã la momentulu datu.

Organulu oficiosu din Clusiu „Magyar Polgár“ in numerulu seu din 17 Maiu a. c. imputa, cã de ce s'a pusu puöinu pondu pre acësta conferintia nationala (országgyűlés dice „M. P.“) de ce nu s'a opritu dela inceputu acësta dieta, carea cu atãta franchetia a dechiaratu, cã nu vrea se recunösca „supremati'a“ magiara, si nu vrea se se „magiariseze“, care prin urmare (!?) este inimica si lucra contra esistentiei statulu etc.

Delegatii nostri, se fia fostu alesi ei dupa ori-ce modalitate si impartire teritoriala, s'au alesu, au intratu si au luat parte la conferinti'a nationala in töta form'a constitutională si parlamentara.

Alegerea loru nu s'a intemplatu pre temeulu uneia din forme plebiscitului — de si rezultatulu totu acela remanea, ci numai dupa cercurile electorale, create de parintiesculu guvern magiaru.

Inse cu tóte acestea, delegatii nostri nu s'au alesu numai prin votulu alegatoriloru, ci si cu deplin'a vointia si intielegere a tuturoru celorlalti romani, cari, mai alesu in Ardealu, prin intrég'a lege electorala, facuta numai de magiari si numai pentru magiari, n'au ajunsu inca la acestu dreptu cetatienescu.

Desbaterile au decursu in deplina ordine si maturitate, ceea ce dovedesce gradulu desvoltarii spirituale a romaniloru.

Daca delegatii nostri au dechiaratu, cà nu potu suferi, si afla stricaciósa suprematisarea, și cà un'a cu capulu nu vreau se se „magiariseze”, apoi prin acést'a au esprimat convictiunile si sentiemintele intime, cea mai firma vointia a nóstra.

Deductiunea, cà prin acésta amu fi si lucrá contra esistentiei statului, este simpla insinuatiune si calumnia reutatósa, este una din vechile apucaturi tocite, cari nu mai prindu. Patri'a ne este noue viéti'a, (si pentru aceea noi suntemu amicii statului, inse vomu lucrá contra monopolisarei statului, pentru cà acésta nu este numai a madiariloru, ci a tuturoru popóraloru, cari traiescu si moru de o potriua cu mam'a loru.

Unanimulu concludu de resistentia passiva faciá de camer'a din Budapest'a, discutatú cu maturitate, cu frauchetia barbatéscá si cu sinceritatea adevertiloru cetatieni binevoitori ai patriei, este cea mai naturala consecintia a neconstitutiunalei, a neomenescei tractari, de care acestu poporu romanescu autochtoru fu impartasitu, mai alesu dela 1867 incóce, die partea orbitiloru dispunetori ai momentulu.

Acésta solemna dechiaratiune repetita a natiunei romane, facuta in tóta form'a unui poporu maturu si consciu in 14 Maiu a. a. la Sibiiu, este conforma si demna de cea de inainte cu 33 de ani pre „campulu libertatii” la Blasiu, pentru-cà, dorere, conditiunile de esistentia nationala, intemeiata si indreptatita, nici chiaru dupa o intréga viétiá de omu, in mare si preste totu, nu s-au schimbatu pentru poporulu romanescu in propri'a sa patria stravechia.

In 1848 dechiaratiunea a facutu-o poporulu intregu. In 1881 dechiaratiunea a facutu-o poporulu intregu prin reprezentantii sei, in deplina unanimitate.

Acuma dara este rendulu la noi, ca cu santienia se observamu acésta dechiaratiune sacrificandu cu resignatiune tóte interesele personali, private si locali, pentru-cà acea dechiaratiune este a nóstra.

Valeriu.

Sciri diverse.

— (Convocare). Toti romanii indreptatiti la alegerea de deputatu din cerculu electoral Dev'a, sunt invitati a se intruni in conferinti'a electorala, ce va avé locu in Dev'a, Sambata la 16/28 Maiu n. c. la 9 óre, inainte de amédi, pentru a ascultá raportulu delegatiloru acestui cercu electoralu, despre resultatulu conferintiei generali din Sibiiu si pentru a decide asupra esecutarii atitudinei luate de memorat'a conferentia, faciá de alegerea de deputatu in acestu cercu.

Din siedinti'a comitetului clubului alegatoriloru romani din cerculu Dev'a tienuta la 9/21 Maiu 1881.

Franciscu Hossu Longinu m. p. secretariu. Ioanu Papiu m. p. presiedinte.

— (Multiamita publica). Onor. domnu Ioanu Kómives, magiaru de confessiune reformata helvetiana, a binevoitu a doná scólei romanesci gr. catholice din comun'a Salinele Desiului (in comit. Solnoc-Dobáca) Globulu pamentului, pentru care daru i se aduce prin acésta multiamita publica din partea eforiei scolastice locale si din partea docentelui Teodoru Tamasu. 15 Maiu 1881.

— (O scire telegrafica cornurata) aduce dela Brasiovu diariulu „Kelet”, cà cu ocasiunea Maialeloru studentii romani aru fi ruptu in bucati stindartulu tricoloru ungurescu, pe care'lu scósesse acolo confetariulu Bosian, si aru fi strigatu se traiéscá regele Carolu. „Kelet” afla, cà romanii aru fi fórté agitati, mai virtosu in urmarea conferentiei dela Sibiiu, ii numesce lapedaturi (csöcselék-canaille) si cere asupra loru pedepsele cele mai crunte, la care se supunu rebellii, adeca glontiu, furci, robia etc.

Tineti minte, cà si acésta va fi o fama de nimicu, precum fusese si cea din 14/26 Martiu cu ocasiunea proclamarei regatului.

— (Frigurile baltaretie.) Luamu din „Farulu Constantiei” dela Dobrogea urmatóriele doue informatiuni, din care aru potea se invetie si poporulu, si auctoritatile administrative din alte provincii si tinuturi baltóse, puçinu cultivate, pagubite si prin lupi.

In acestu judetiu (Constanti'a) sunt multe localitati, unde baltile din prejuru stagnédia, din care cauza clim'a este fórté nesanatósa. Acolo inse unde ea devenise unu pericolu pentru poporatiune, cum este d. e. la Megidie,*) nu s'a crutiatu nici unu sacrificiu, ci prin plantatiuni numerose s'a cautatu se se inbunatátéscá. Resultatele miraculóse bine facetóre au ajunsu a fi vedite, de unu anu de dile incóce, si astadi frigurile ce ban-

tuiau cu furia aprópe epidemica la Megidia, au disparutu, potemu dice, aprópe cu deseversire. Abia câte unu casu isolatu mai are locu din candu in candu.

Acelasi interessu purtandu administratiunea judetiului si pentru celelalte localitati cà Megidi'a, s'a dispusu cà in tóte partile unde apele stagnandu, infecta aerulu, se se faca plantatiuni numerose, atátu cu sacrificiele sale càtu si ale poporatiunei proprii. Asia in vér'a acésta, prin d-lu administratoru alu plasii Mangali'a s'au plantatu pana acum pe marginea lacului Merdvenli Punar preste 2500 salcii, osebitu ce fiacare locuitoru a pusu prin gradinele sale mai multi pomi roditori si o cantitate de flórea sórelui. Calitatile acestei specii de flóre, Helianthus alu Botaniciloru, sunt recunoscute. Ea este comuna cu Eucalyphthus Globulus, preserva de friguri. Frigurile palustre nu se potu inradecina acolo, unde acésta flóre se sémana in abundantia. Dar afara de acestea locuitorii tragu si alte beneficii din flórea sórelui. Din sementi'a ei se póte face uleiulu celu mai bunu. Pulp'a semintiei si celelalte resturi sunt unu nutrimentu escelentu pentru vaci si gaini. Insasi flórea inainte de a se desvolta deplinu, fiarta e buna de mancare.

Ar fi bine dar, si recomandamu chiaru intregi poporatiuni, se puna in prejurulu locuintieloru càtu mai multa flórea sórelui.

De càtuva timpu incóce, lupii carii s'au inmultitu preste mesura in Dobrogea, au inceputu a causá mari pagube poporatiunei rurale. In unele parti ei au devenitu preste mesura indrasneti. Sunt localitati unde, câte doui trei, nici-odata nu disparu. Dupa ce au reusitu a 'si luá prad'a, si acésta se intempla la fiacare incercare, cà-ci ei au inceputu a face atacuri, potemu dice sistematice, cari au de resultatu a insiela pena si pe cei mai buni câni, se retragu in stuhariele baltiloru din vecinatate, unde in liniste devóra prad'a loru.

Prefectur'a a dispusu se se organisiedie in tóte comunele din plasil Hirsov'a, Megidi'a, Constanti'a si Mangali'a góne si venatóre contra loru. Acésta va incepe de o data in tóte comunele.)*

Bibliografia.

— Cavalerulu, sau: Tractatu despre regulele buneicuvinintie la diferite ócasiuni. Introducere in societate si in secretele culturai sociale. Modulu cuvinintiosu de a se portá si a conversá in societate, dupa cum se pretinde dela barbatulu cultu; de Quintiliu Nicolescu. Graz (Austri'a). Editur'a lui Paulu Cieslaru. Imprimeri'a lui J. Janotta, Graz.

— Responsu la Anticritic'a brosiurei anonime publicate asupra celoru dóue congrese nationale bisericesci din 1873 si 1874. De mai multi deputati ai majoritatii congreselor dela 1873 si 1874; de Unii din cei atacati. Sibiiu 1881. Tipografi'a eredei lui G. de Closius. Pretiulu 40 cr. v. a.

— Bihari román írók. Irta: Dr. Márki Sándor, aradi réalánár. Nagyvárad 1881. Kiadja Hollósy Jenő.

— Legea de pensiune pentru invetiatorii poporali din Ungari'a, dimpreuna cu ordinatiunile ministeriale publicate in urma. Editiune separata din „Scól'a Romana”. Pretiulu unui esemplariu brosiuratu 20 cr. Trimisu prin posta sub banda crucisia 22 cr. Dela 10 esemplare unulu rabatu. 1880. Editur'a „Scólei Romane” in Naseudu (Nasszod, Transilvani'a).

— Dela Bonn la Coblenz pe apa si pe jos, cu o scrisóre d. Vas. A. Urechia; de N. CH. Quintescu. Bucuresci. Tipografi'a Academiei romane (laboratorii romani) strad'a Academiei N. 19. 1881. Pretiulu 1 leu.

**) Dara in Dobrogea nu este oprita tinerea si folosirea armelor de focu. Not'a Red. Obs.

Reflectati fiindu cu ocasiunea conferentiei electorale, cà publicarea, póte si comentarea actelor ei va tineá vreo 3 septemani, si cà agitatiunile electorali din ambele tieri, apoi alegerile au se duredie pana in miediuulu verei, dupa care va urmá espositiunea si alaturea cu tóte acestea multime de evenimente interne si externe, deschidemu abonamentu nou dela 1/13 Maiu pe 5 luni, adeca pana la 30 Septembrie a. c. cu v. a. 3 fl. 30 cri. v. a. sau in afara cu 10 franci.

Redactiunea.

Pretiurile cerealeloru

si altoru obiecte de traiu au fostu la

17 Maiu st. n. in Sibiiu:

Gráu, dupa eualitati	1 hectolitru fl. 6.90—7.70
Gráu, amestecatú	1 „ „ 5.70—6.50
Secara	1 „ „ 5.50—5.90
Papusióiu	1 „ „ 3.20—3.60
Ordiu	1 „ „ —
Ovesu	1 „ „ 2.30—2.50
Cartofi	1 „ „ 1.60—2.—

Anuntiu.

Deschidiendu'mi Cancelaria de advocatu in Fagarasiu strad'a Beclianului, imi iau voia a'mi oferi servitiile in tóte ramurile de dreptu civile si politicu.

Dr. Joane Rónai,

(26) 1—3 advocatu in legile civile si cambiale.

Nr. 33. E. R.

(24)

Publicatiune.

In legatura cu publicatiunea din 13 Fauru a. c. Nr. 21. E. R. se aduce la cunoscintia, cà pana la datulu de mai josu s'au mai infintiatu comitete locale de espositiune:

11. in Basesci, presidentu Georgiu Popp, deputatu dietalu, (p. u. Sz. Cseh);

12. in Tasnad, presidentu Andreiu Cosma, pretoru;

13. in Zelau, presidentu Vasile Popp, asesoru la sedri'a orfanala;

14. in Simleulu-Silvaniei, presidentu Alimpiu Barboloviciu, vicariu;

15. in Oradea-mare, presidentu Josifu Vulcanu, redactoru la „Famili'a”;

16. in Reghinulu sasescu, presidentu Michailu Crisanu, protopopu;

17. in G. Hodacu (p. u. Görgény), presidentu Leonu Lupu, preotu;

18. in Habicu (Hétfűk), presidentu Danila Mateiu, preotu;

19. in Ríp'a de susu (Felső-Répa, p. u. Disznajó), presidentu Teodoru Popescu, not. cerc.;

20. in Idicelu (Idecsptak, p. u. Sz. Régen), presidentu Galateonu Siagau, preotu;

21. in Ded'a, presidentu Joanu Popescu, admin. protopopescu;

22. in Tulgesiu (Tölgyes), presidentu Michailu Dobreanu, preotu;

23. in Topliti'a (O. Toplitz), presidentu Joanu Popescu, primariu;

24. in Secuieu, presid. Daniilu Gall, not. cerc.;

25. in Almasiulu mare, presidentu Iuliu Porutiu, not. cerc.;

26. in Gelou, presidenta Rosali'a Popp n. Baldi;

27. in Mociu, presidentu Joanu Mezei, jud. reg.;

28. in Teac'a, presidentu Grigoriu Viteazu;

29. in Clusiu, presidentu Dr. Gregoriu Silasi;

30. in Sibiiu, (pentru intregu tinutulu despartie. mentulu alu III cu comitete filiale in fiacare comuna) presidentu Dr. Ilarionu Puscariu, protosingelu;

31. in Hatiegu, pres. Ambrosiu Bérsanu, primariu;

32. in Sombatság, pres. Ludovicu Veuter, preotu.

Sibiiu, 20 Maiu 1881.

Comitetulu centralu alu espositiunei.

Pentru presiedinte:

G. Baritiu.

Eugenu Brote,

secretariu.

Anuntiu.

Subscrisulu am onóre a aduce la cunoscinti'a Onoratului publicu, cumcà am cumperatu fost'a tieglaría alui Pfaffenhuber dimpreuna cu pamentulu, si am largitu fabric'a de tiegle de coperitu, de scocuri si de caramidi, si promitu la toti cumperatorii a servi cu materialulu celu mai bunu si arsu, cu pretiurile cele mai eftine. cu tóta stim'a

Antonu Svoboda,

(25) 1—2

in Orascia.

„ALBIN'A” institutu de creditu si de economii Publicatiune.

In sensulú articolului de lege XXXVI din anulu 1876 §. 29

1. Sum'a scrisurilor fonciari puse in cerculatiune si inca netrase la sorti, face cu diu'a de 30 Aprile 1881 **fl. 257,300.—**

2. Pretensiunile institutului de inprumuturi hipotecari, cari servescu de coperirea acestoru scri-suri fonciari sunt de **fl. 259,665.59 cr.**

3. Valórea hipotecelor luate de base la susnumitele inprumuturi hipotecarie, e de v. austr. **fl. 1.269,790.44 cr.**

4. In sensulu §. 97 din statute fondulu specialu pentru asigurarea scrisurilor fonciari e de **fl. 213,963.13 cr.** v. a., acesta e indusu in contu separatu si este plasatu in escomptu de schimburi si in efecte publice.

Sibiiu, in 1 Maiu 1881.

(23)

Directiunea.

Editoru si redactoru responsabile: **G. Baritiu.**

Tipariulu lui **W. Krafft.**

*) Orasiu.